

A. S. RUSJAEVA, V. M. ZUBARI, *Bospor Kimmerijskij: istoria i kul'tura*, Nicolaev, "Vozmožnosti Kimmerii", 1998, 109 p.

După publicarea celor câtorva cărți privitoare la istoria și cultura Bosporului Cimerian¹ o nouă sinteză asupra aceleiași problematice nu se putea impune decât în planul unei lucrări de popularizare, care a și apărut foarte recent datorită a doi specialiști de la Kiev - A. S. Rusjaeva și V. M. Zubari.

Monografia recenzată începe cu un cuvânt introductiv, urmat de șapte capitole, concluzii și lista literaturii recomandate.

În introducerea (p. 3-4) autorii rezumă istoricul cercetării unui stat, care a apărut ca rezultat al unirii tuturor orașelor bosporane și al includerii triburilor locale din împrejurimi, stat care a existat mai bine de un mileniu în încercuirea nomazilor războinici, prezentându-se ca un fenomen unic al lumii antice.

Capitolul I, „Colonizarea Bosporului Cimerian de către grecii ionieni” (p. 5-17) tratează probleme precum: izgonirea cimerienilor, colonizarea greacă a Bosporului, Panticapaion, alte polisuri și așezări, principiile de viață ale grecilor bosporani, realizările culturale ale elenilor. A. S. Rusjaeva și V. M. Zubari încearcă să acrediteze ideea că numai după ce s-au convins de plecarea definitivă a cimerienilor, grecii din Asia Mică au decis să colonizeze teritoriile de la nordul Pontului Euxin rămase pustii. Astfel, fără a-și asuma grija unei argumentări temeinice, autorii îmbrățișează teoria unei *terra deserta* și a caracterului preponderent agrar al colonizării teritoriilor nord-pontice. Tot unui cititor neavizat îi sunt adresate și câteva păreri proprii, dintre care amintesc explicarea numelui capitalei Panticapaion prin traducerea „multe livezi”.

În capitolul II, „Primii pași pe calea constituirii statului bosporan” (p. 18-25), este subliniat caracterul pașnic al colonizării milesiene în toate regiunile pontice². Autorii menționează și caracterul incert al puterii politice a Arheanaktizilor, invocând mărturiile lui Diodor din Sicilia³.

Următoarele trei capitole sunt consacrate dinastiei Spartokizilor și evenimentelor legate de domnia lui Mithridates VI Eupator: Capitolul III, „Crearea și înflorirea statului

bosporan sub primii Spartokizi” (p. 26-44); Capitolul IV, „Încălcarea principiului de transmitere a puterii monarhice și stingerea dinastiei Spartokizilor” (p. 45-60); Capitolul V, „Căderea dinastiei Spartokizilor și Mithridates VI Eupator” (p. 61-68).

Nașterea dinastiei Spartokizilor, legată de numele lui Spartokos, a fost mult dezbătută în literatura de specialitate. A. S. Rusjaeva și V. M. Zubari văd o mărturie importantă a înrudirii Spartokizilor cu regii traci în simbolistica de stat legată de religia lui Dionysos și Apollon. La fel ca și regii traci, Spartokizii își coborau genealogia mitologică până la Eumolpos fiul lui Poseidon. Este foarte probabil - cred autorii - ca unul din reprezentanții neamului regal din Tracia să fi apărut în Bospor ca urmare a încheierii unei căsătorii dinastice cu fiica ultimului dintre Arheanaktizi, care n-ar fi avut urmași pe linie masculină.

Leukon I, urmașul lui Satyros I, întrunea într-un mod original funcția de arhonte pentru grecii bosporani și pe cea de rege pentru „barbarii” din regiune.

Sub domnia lui Eumelos, Bosporul corespundea în cea mai mare măsură unui stat de tip eleno-barbar, în care armata consta din mercenari și exista un cult al lui Pairisades. Cu toate acestea, Bosporul n-a reprezentat o monarhie elenistică în sensul adevărat al cuvântului.

În teritoriul rural al statului bosporan au loc schimbări importante către jumătatea secolului III a.Chr., când, din cauza secetelor îndelungate și a războaielor, marea majoritate a așezărilor din estul Tauridei pier ori sunt părăsite de către locuitorii:

Referindu-se la episodul important scris de către Mithridates în istoria Bosporului, autorii consideră că regele ar fi putut crea un stat puternic, care ar fi cuprins întregul Pont Euxin, cu orașe autonome și uniuni de triburi, dacă ar fi promovat mereu o politică filoelenă moderată și n-ar fi tins spre cuceriri neconținute de teritorii străine și dacă n-ar fi împus rânduieli

¹ Amintim aici: M. I. Rostowzew, *Antičnaja-dekorativnaja živopisi na juže Rossii*, Petrograd, 1914; idem, *Skythien und der Bosporus*, Bd. I, Berlin, 1931; Bd. II, Stuttgart, 1993; V. F. Gajdukevič, *Das Bosporanische Reich*, Berlin-Amsterdam, 1971.

² O mărturie clară, valabilă cel puțin în cazul Bosporului

Cimerian, împotriva caracterului pașnic al colonizării grecești a întregului litoral nord-pontic ne-o prezintă Strabon, *Geografia*, XI, II, 5.

³ Atenției autorilor a scăpat studiul lui S. A. Žebelev, *Bosporiskie Arheanaktidy*, în *Severnoe Pričernomor'e*, Leningrad, 1953, p. 28.

semiiranice în orașele grecești. Un asemenea mod de abordare a problemei mi se pare, totuși, prea simplist și având puțin de a face cu gândirea istorică, care trebuie să reconstituie și să analizeze ceea ce a fost și nu ce ar fi putut fi dacă...

Capitolul VI, „Statul bosporan și Imperiul Roman” (p. 69-95), este împărțit în următoarele subcapitole: urmașii lui Mithridates VI Eupator; trecerea puterii către o nouă dinastie; pericolul barbar; organizarea teritoriului rural; activitatea gospodărească; comerțul și circulația monetară; componența socială a populației; noile împrumuturi și influențe culturale.

Intrat în sfera de influență a romanilor, odată cu dispariția de pe scena politică a lui Mithridates VI Eupator, statul bosporan va rămâne în sfera politicii Imperiului până către jumătatea secolului III p. Chr. Aceste relații prietenești sunt încălcate când regele Rheskuporis IV i-a cedat puterea asupra unei părți din regat lui Pharsanzes și când pornesc expediții barbare organizate din ținuturile Bosporului asupra provinciilor romane.

Ultimul capitol, tratează probleme precum: imixtiunile barbare în Bospor, invazia hună și istoria ulterioară a Bosporului, particularitățile dezvoltării economice, structura socială a populației, pe calea culturii creștine.

Și ca să închei, menționez, că lucrarea recenzată, elaborată pe baza unei părți din literatura de specialitate privitoare la istoria și cultura Bosporului Cimerian, folosește necritic unele izvoare literare și epigrafice și aproape că face abstracție de cele arheologice, adresându-se, evident, unui public profan. În pagina de încheiere (p. 107) autorii dezvăluie cumva scopul cărții și anume, de a sublinia importanța mare a acestei formațiuni statale atât de unice în lumea antică, care a existat pe teritoriul actual al Ucrainei (și al Rusiei n.n.) și de a aminti fiecărui om civilizat datoria de a contribui la păstrarea moștenirii culturale lăsate de Regatul Bosporan. Dar, mă întreb, același scop oare n-ar fi putut fi urmărit cu un mai mare succes în unul sau câteva articole de ziar?

VICTOR COJOCARU